

2004-01-01

บทสัมภาษณ์วีระ สมบูรณ์ เรื่อง "องค์กรร่วม"

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

(2004) "บทสัมภาษณ์วีระ สมบูรณ์ เรื่อง "องค์กรร่วม", *Journal of Social Sciences*: Vol. 35: Iss. 1, Article 3.
Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol35/iss1/3>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บทสัมภาษณ์วีระ สมบูรณ์ เรื่อง “องค์กรร่วม”*

ไชยันต์ : สวัสดีครับท่านผู้ฟัง รายการปกิณกะประชาธิปไตยกลับมาพบกับท่านเป็นประจำ วันนี้วันเสาร์ที่ 28 มิถุนายน พุทธศักราช 2546 รายการประจำเดือนมิถุนายนเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับปรัชญาการเมือง สัปดาห์ที่แล้วได้เชิญอาจารย์ธเนศ วงศ์ยานนาวา จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาพูดเรื่องเกี่ยวกับประเด็นองค์กรร่วมภายใต้หัวข้อเฉพาะที่ชื่อว่าองค์กรร่วม องค์กรขาดองค์กรอันต์ และอาจารย์ธเนศก็ได้เชื่อมโยงเข้ากับเรื่อง The Matrix ไปด้วยขณะเดียวกัน วันนี้ เรามีวิทยากรรับเชิญอีกท่านหนึ่งซึ่งท่านผู้ฟังที่เป็นแฟนรายการปกิณกะประชาธิปไตยที่ได้รับฟังเดือนที่แล้ว คงจะรู้สึกว่าคุณเป็นวิทยากรที่แปลกหน้า เพราะว่าท่านก็ได้พบกับวิทยากรท่านนี้เมื่อเดือนที่แล้ว ในประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ตอนนี้อาจารย์ ดร.วีระ สมบูรณ์นั่งอยู่ข้างๆ ผมแล้วครับ สวัสดีครับ อาจารย์ครับ

วีระ : สวัสดีครับ อาจารย์ไชยันต์ครับ สวัสดีครับท่านผู้ฟัง

ไชยันต์ : วันนี้ คงต้องรบกวน อาจารย์วีระ อีกครั้งหนึ่ง ที่จริงอาจารย์ก็เป็น

* ถอดความบทสัมภาษณ์จากรายการปกิณกะประชาธิปไตย ออกอากาศทางสถานีวิทยุจุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2546 ดำเนินรายการโดยรองศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ ไชยพร

ผู้เชี่ยวชาญในหลายเรื่อง ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งตอนนี้ท่านเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อาจารย์ยังเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านปรัชญาการเมืองด้วย ที่นี้ ทราบมาว่าอาจารย์ในระยะหลังได้ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่ององค์กรรวมนี้เหมือนกันใช่ไหมครับ

วีระ : ครับ ใช่ครับ

ไชยันต์ : ที่นี้อยากทราบความเป็นมาเป็นไปและก็แรงบันดาลใจอะไรที่ทำให้อาจารย์เลือกหัวข้อองค์กรรวมครับ

วีระ : คือหัวข้อนี้ ในขณะที่ผมทำวิจัยก็เป็นการสนับสนุนของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขที่มีตัวขอ รู้จักกันทั่วไปว่า (ส.ว.ร.ส) สถาบันนี้ก็ดำเนินงานวิจัยในหลายๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพแล้วก็ระบบสาธารณสุขในด้านต่างๆ ในสังคมไทยเรา ผมคิดว่าเรื่ององค์กรรวมนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจเพราะว่า พอพูดถึงปัญหาโดยเฉพาะปัญหาอย่างนี้ (ส.ว.ร.ส) เขาสนใจ มักจะมีการพูดถึงเรื่ององค์กรรวมอยู่บ่อยๆ เช่นการแพทย์แบบองค์กรรวม สุขภาพแบบองค์กรรวม สาธารณสุขแบบองค์กรรวมนอกจากนี้ก็คงไม่จำกัดเฉพาะในแง่ของการแพทย์ทางการแพทย์สาธารณสุขเราคงได้ยินคำนี้อยู่บ่อยทีเดียว ในวิชาการด้านอื่นๆ เยอะแยะไปหมดเลย สังคมศาสตร์ก็มี

ไชยันต์ : เรื่องการแพทย์นี้ชัดเจนเลย สังคมศาสตร์ก็มี อะไรต่างๆ ก็มี หรือมีแม้กระทั่งเรื่องราวของประเภทการพูดคุยกันตามประสาชาวบ้านเองก็ตาม หรือตามประสาณิสิตนักศึกษาว่าที่มักจะว่า “อย่าพูดแยกส่วน ต้องภาพรวมซิ” อะไรอย่างนี้ใช่ไหม

วีระ : ครับ แม้กระทั่งในทางการเมือง เราก็ได้ยินบ่อย ต้องมองเป็นองค์กรรวม ต้องแก้กันเป็นองค์กรรวม ผมก็เลยเกิดความรู้สึกสนใจในแง่ที่ว่า แล้วเราเข้าใจ

อย่างไร ในเรื่ององค์รวม หรือเป็นเพียงคำขนิດที่ว่า เหมือนกับพูดขึ้นมาเพื่อที่จะ ทำให้ประเด็นที่มันขัดอยู่แล้ว ยิ่งสับสนไปใหญ่ หรือว่าทำให้เรามองอะไรชัดขึ้น ใหม หรือว่าบางทีอาจจะเหมือนคำอย่างเช่น มองอะไรให้เป็นระบบ มองอย่างเป็นบูรณาการ อะไรต่าง ๆ พอใช้คำเหล่านี้ขึ้นมา ก็เหมือนว่าสิ่งที่คุ้ยกันอยู่ หมด ความหมายซะแล้ว

ไชยันต์ . จริงครับ ตอนสมัยที่ผมโกลั ๆ จะจบปริญญาตรี เวลาจะพูดอะไร ก็บอกว่าพูดให้เป็นระบบ นำเสนอให้เป็นระบบ จริงของอาจารย์นะครับ ด้วยเหตุนี้ใช่ไหม อาจารย์จึงอยากจับให้มันค้นให้ตายสักทีว่าองค์รวมเป็นอย่างไร

วีระ : ใช่ครับ กำลังพยายามอยู่ ยังอยู่ในขั้นตอนของการศึกษา ลองพิจารณา วิพากษ์วิจารณ์กันดูอยู่ แล้วก็กำลังเขียนอยู่นะครับบางส่วน แต่ก็ยังไม่เสร็จเรียบร้อยดี

ไชยันต์ : ครับ นอกจากวงการแพทย์ และวงการการเมือง โดยเฉพาะในเรื่องของการแก้ไขหรือการกำหนดนโยบายอะไรต่าง ๆ ก็มักจะพูดถึงภาพรวม ที่ จริงพุทธศาสนาก็จะมีประเด็นเรื่องแบบการมองแบบองค์รวมภาพรวมอยู่เสมอ อย่างเช่น ปฏิจสมุปปาท เวลาเป็นภาพกลม ๆ ที่นักศึกษา นักเรียนมักจะเห็นตาม ชาร์ต แล้วก็บอกว่า ทุกสิ่งทุกอย่างสัมพันธ์กันไปหมดเลย จะแก้ตรงนั้น ตรงนี้ ก็ต้องคิดกันหมด อันนี้ก็เป็นลักษณะหนึ่งขององค์รวมใช่ไหมะ

วีระ : ใช่ครับ ก็คือ ลักษณะอย่างที่ว่าอาจารย์ไชยันต์ได้ยกมา ในทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า ปฏิจสมุปปาท

ไชยันต์ : อยากให้อาจารย์ช่วยขยายความ ปฏิจสมุปปาท ครับ

วีระ . อันที่จริงปฏิจสมุปปาทนี้เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่เขาเรียกว่าการที่เหตุปัจจัยต่าง ๆ มารวมกันเข้าหรือว่ามาก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุเป็นผล

ซึ่งกันและกัน ซึ่งศัพท์ทั่วไป เขาก็เรียกว่า ปัจจัยการ ก็คือเป็นปัจจัยเป็นอาการของสิ่งต่างๆ มาเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้น เวลาพูดถึงปฏิจสมุปบาท ก็คือการที่ทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงและเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้นมา โดยเฉพาะเวลาพูดถึงปฏิจสมุปบาทก็จะเน้นไปถึงการเกิดขึ้นของความรู้สึกนึกคิด โดยเฉพาะความรู้สึกนึกคิดที่นำมาสู่การเกิด นำมาสู่ความทุกข์แล้วในที่สุดก็มาวิเคราะห์กันว่าอะไรที่ก่อให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา แล้วเราจะสามารถนำไปสู่การดับทุกข์นั้นได้อย่างไร โดยที่คำนึงถึงเหตุปัจจัยที่ปรุงแต่งในสิ่งที่ก่อให้เกิดขึ้นมาเป็นชีวิต เป็นการเกิด เป็นตัวเราหรือความเข้าใจว่าเป็นตัวเรา อะไรอย่างนั้นะครับ อันนี้เรากว่ากันไปในแง่ของเนื้อหาของพุทธธรรม ผมว่าโดยหลักๆ แล้วเราเข้าใจง่าย ๆ ก็คือการที่สิ่งต่างๆ เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมันเป็นเหตุปัจจัยที่ ถึงแม้ว่าเวลาเราเห็นขาร์ท ว่ามันมีสิ่งโน้นสิ่งนี้ ก่อให้เกิดเป็นลูกโซ่เชื่อมโยงกันมา แต่อันที่จริงเวลาเราจะเข้าไปพิจารณาจริงๆ แล้วไม่ได้แปลว่ามันจะเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นขาร์ทอย่างนั้นตลอด ไม่ได้แปลว่าในขาร์ทเขียนหนึ่งทำให้เกิดสอง สองทำให้เกิดสาม สามทำให้เกิดสี่ คือว่าจริง ๆ ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นในลักษณะนั้น

ไวยันต์ : อาจจะมีกระโดดข้ามกันไปกลับมา

วีระ : อาจจะมีกระโดดข้ามก็ได้ หรือมีอย่างอื่นเข้ามาเป็นตัวเริ่มก่อนก็ได้ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และก็เรื่องที่เรากำลังพิจารณาแต่ละเรื่องไป ทีนี้ถ้าเราไปจำ เป็นเรื่องขาร์ทที่ตายตัวก็อาจจะเป็นเรื่องทำให้งงได้ว่าอะไรจะตายตัวอะไรกันขนาดนั้น

ไวยันต์ : อาจจะคิดเป็นกลไกตายตัวเกินไป ทีนี้อาจารย์ได้นำเสนอหรืออธิบายของกรรมคล้ายๆ กับในความคิดของพุทธศาสนา โดยผ่านสิ่งที่ผมถามไป คือ ปฏิจสมุปบาท ฟังดูแล้วน่าสนใจ ฟังดูแล้วรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่าเชื่อ น่านำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ อาจารย์ได้ใช้หลักเกณฑ์หรือกรอบของพระพุทธ

ศาสนาในงานวิจัยเรื่ององค์รวมของอาจารย์หรือเปล่าครับ หรือว่าอาจารย์เองก็ตั้งข้อวิพากษ์สงสัยกับคำอธิบายลักษณะของการเชื่อมโยงสัมพันธ์ เป็นเหตุเป็นผลกันและกันในแบบพระพุทธศาสนาด้วย

วีระ . คือ ในงานวิจัยของผม ผมไม่ได้ใช้หรือว่าไม่ได้พิจารณาในเรื่องของพุทธศาสนาหรือพุทธธรรมโดยตรง แต่จะว่าไปแล้ว พุทธศาสนาหรือหลักที่เราเรียกว่า หลักปัจจัยการอาจะเป็นเหมือนกับ หลักอ้างอิงอะไรบางอย่างที่ผมใช้ในการที่ผมจะสนทนากับสิ่งที่ผมศึกษา สมมติว่า ผมไปอ่านงานของนักวิทยาศาสตร์บางคน หรือนักปรัชญาบางคนที่พูดเรื่ององค์รวม ผมก็พยายามที่จะอาศัยกรอบแนวคิดที่ผมมีความเข้าใจอยู่เดิม บนพื้นฐานของพุทธธรรม มาใช้ในการที่ผมจะลองทำความเข้าใจกับแนวคิดแบบนั้นๆ ดู แต่ว่าไม่ได้เป็นการที่จะยึดอยู่กับกรอบใดกรอบหนึ่ง คือ อาจจะใช้เป็นแนวทาง แนวคิดที่จะตีความ

ไชยันต์ : ครับ สมมติถ้า แนวคิดของพุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะของการคิดแบบองค์รวมอยู่แล้ว อาจารย์ได้นำหลักการหรือแนวคิดกล่าวไปใช้ในการทำความเข้าใจนักวิทยาศาสตร์ เหมือนกับเอาวิธีคิดแบบพุทธไปจับไปวัดแนวความคิดของนักคิดหนึ่งๆ อย่างนั้นหรือเปล่า

วีระ : ไม่เชิงว่าไปจับไปวัด แต่มันเหมือนกับเป็นการตั้งคู่สนทนาขึ้นมาก็คือว่า คล้ายๆ กับที่ผมอ่านงานของ David Bohm เป็นนักฟิสิกส์ที่พูดเกี่ยวกับองค์รวมไว้มาก มีหนังสือหลายเล่มด้วยกันที่เกี่ยวข้องกับองค์รวมและพยายามเชื่อมโยงฟิสิกส์ เข้ากับเรื่องขององค์รวม ถ้าผมอ่าน David Bohm ในแง่หนึ่งนี้ เราจะเจอหลาย ๆ อย่างที่มันเป็นวิธีคิด แนวคิด หรือคำศัพท์ที่เป็นภาษาอังกฤษ และมันก็เป็นแขนงวิชาแบบหนึ่งเฉพาะควอนตัมฟิสิกส์ การที่ผมไม่ได้มีพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์มา การที่จะไปเข้าใจแง่มุมอย่างชัดเจน ผมว่าต้องอิงอาศัยอะไรบางอย่างเป็นตัวเทียบเคียง การที่ผมจะเข้าไปทำความเข้าใจโดยตรงเลย

ความสามารถผมคงทำไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผมต้องอาศัยอะไรบางอย่างที่มีเครื่องมือทางความคิดอยู่แล้วที่ผมพอจะคุ้นเคยและทำความเข้าใจได้ ตามภาษาและความเคยชินของผมไปเทียบเคียงแล้วก็ลองจับแล้วทำความเข้าใจดู จะบอกว่าใช้ในการตีความก็ใช่ แต่ไม่ได้หมายความว่า พอผมมองผ่านกรอบทางพุทธศาสนา ก็จะต้องเป็นพุทธ ก็ไม่ใช่แต่เป็นเพียงเครื่องมือที่ทำให้เรามองเห็นประเด็นชัดขึ้น ในขณะที่เดียวกันเรา ก็ทำให้เราเข้าใจสิ่งที่เราเคยชินชัดขึ้นด้วยว่า หลักพุทธศาสนา หลักอะไรต่ออะไรเข้าไปอยู่ในแบบไหนได้

ไชยันต์ ครับ หมายความว่า จริงๆ แล้วใช้พระพุทธศาสนาเป็นทางผ่าน หรือว่าเป็น springboard เพราะว่าเป็นตัวตั้งต้นที่เราคุ้นเคยเรื่องนี้ทำให้ผมนึกถึงเรื่องของศาสตร์แห่งการตีความที่เขาใช้คำว่า เฮอริเมเนอติค (Hermeneutics) ที่อาจารย์พูดถึง David Bohm นักควอนตัมฟิสิกส์ ใช้ศัพท์เฉพาะทาง บางทีเราก็ไม่ค่อยจะคุ้นเคย ไม่ทราบว่าเขาเข้าใจคำว่าองค์รวมของ David Bohm เขาใช้คำภาษาอังกฤษว่าอะไรครับ ?

วีระ : เขาใช้คำว่า wholeness ครับ

ไชยันต์ : อย่างนี้ หมายความว่าก็มีหลายคำใช้แทนความหมายขององค์รวมในภาษาอังกฤษ

วีระ : แต่ที่จริงแล้ว มันก็มีรากศัพท์เดียวกันคือคำว่า holos ซึ่งเป็นภาษากรีก

ไชยันต์ : ภาษากรีกโบราณ

วีระ : ซึ่งก็แปลว่า ทั้งหมด และก็ป็นรากศัพท์ของภาษาทางยุโรปหลาย ๆ ภาษาด้วยกันรวมทั้งภาษาอังกฤษ ที่เวลาเราบอกพูดใช้คำว่า whole แต่ว่าต้องมี “W” นำหน้า และถ้าไม่มี มันก็แปลอีกอย่างหนึ่งในภาษาอังกฤษ

ไชนันต์ : แต่ว่ารากศัพท์ holos หรือ whole ยุคหลังๆ ก็มีคนมาบัญญัติศัพท์ขึ้นมาก็คือ Jan Smuts นี่แกเป็นนักอะไรครับ

วีระ : ผมเข้าใจว่าแต่เดิมแกเป็นทหาร แกเป็นผู้นำทางด้านการทหาร แล้วต่อมาก็มาเป็นนักการเมือง แล้วก็รู้สึกว่าเป็นผู้นำทางการเมืองของแอฟริกาใต้ด้วย

ไชนันต์ : เป็นคนขาวใช่ไหมครับ

วีระ : เป็นคนขาว แล้ว รู้สึกว่าแกเป็นคนชอบโต้เขา ปืนเขาด้วยนะครับ ก็อาจจะเป็นได้ครับ เวลาขึ้นไปอยู่ที่สูงแล้วแกก็รู้สึกเห็นภาพรวม แล้วแกก็คิดศัพท์คำนี้ขึ้นมาในเรื่องของการมองเห็นอะไรที่ เขาเรียกอะไร panorama ภาพใหญ่ๆ ภาพรวม

ไชนันต์ : เห็นในมุมกว้าง

วีระ : มุมกว้าง มุมของทั้งหมด แกก็ใช้คำนี้ขึ้นมาบัญญัติ เพื่อที่จะทำให้มันเกิด adjective ขึ้นมาได้ เพราะว่า wholeness เป็นศัพท์ที่อาจจะไปแปลง ไปแปลงเป็นรูปต่าง ๆ มากไม่ได้ แลก็เลยเอาคำว่า holos ของกรีกนี้มาแล้วก็มาตั้งชื่อเป็น holism

ไชนันต์ : นี่คือตัวคุณ Jan Smuts เหรออะ

วีระ : คุณ Jan Smuts เมื่อประมาณต้นศตวรรษที่ 20

ไชนันต์ : เป็นทหารที่ออกไปในแนวเหยียดผิวอะไรด้วยใช่ไหม

วีระ : ใช่ครับ คือที่จริง Jan Smuts แกเป็นมาก พอแถมองแบบของค์รวมแกก็เลยอาจจะเป็นไปได้ว่า แกสนับสนุนนโยบายกีดกันด้านสีผิว ผมเคยดูสารคดีเกี่ยวกับชีวิตประวัติของท่านมหาตมะ คานธี คุณ Smuts ก็เป็นคนที่ออกกฎ

มากมายๆ อย่างที่เป็นการละเมิดธรรมเนียมปฏิบัติทางศาสนาของชาวฮินดูในแอฟริกาใต้

ไชยันต์ : ซึ่งตอนนั้น ท่านมหาตมะ คานธีก็ไปอยู่ที่แอฟริกาใต้ ครับ

วีระ : ใช่ ก็เป็นต้นเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ผลักดันให้ท่านมหาตมะ คานธี ต้องรวมชาวฮินดูที่อยู่ในแอฟริกาใต้ขึ้นมาประท้วง อันนี้ก็เกี่ยวข้องกับ Jan Smuts แต่ว่าคำว่า holism ก็มาเป็นศัพท์ holism, holistic, holist อะไรต่าง ๆ แต่วากศัพท์ใช้ในหลาย ๆ แบบก็ค่อนข้างจะมีความใกล้เคียงกันอยู่ จากรากศัพท์เดิมคำนั้น

ไชยันต์ : อีกคำหนึ่งที่ได้พบในหนังสือทางด้านสังคมศาสตร์ โดยสายความคิดแบบสังคมนิยม Marxism ใช้คำว่า totality อาจารย์คิดเห็นอย่างไรกับคำว่า totality

วีระ : totality จริง ๆ มันก็คือรากศัพท์คนละตัว จากคนละภาษา total มันก็มาจากภาษาละตินคำว่า toto ก็แปลว่าทั้งหมดแปลว่าเหมือนกัน เหมือนกับเวลาเราเทียบคำว่า political กับ civil political มาจาก polis ของกรีก ภาษาละตินคำว่า ซีเว้ (cive) มาจากภาษาละติน แต่จริง ๆ แล้วมันสื่อความหมายในเรื่องเดียวกัน แต่วากศัพท์คนละรากเท่านั้นเอง

ไชยันต์ : ท่านผู้ฟัง ก็ได้ความรู้ไปเยอะนะครับว่า ประเด็นเรื่องขององค์รวมก็มีคำภาษาอังกฤษอยู่หลายคำ เช่น Wholeness ก็มาจากภาษากรีกโบราณอย่างที่ท่านอาจารย์วีระได้ชี้แนะไปแล้ว แล้วก็ขณะเดียวกันก็จะมีคำว่า wholism ซึ่งมาจากนายทหารที่อยู่ในแอฟริกาใต้ และก็มีคำว่า totality ซึ่งก็มาจากภาษาละตินเหมือนกัน ซึ่งก็มีคำความหมายในลักษณะใกล้เคียงกัน ทีนี้พออาจารย์เริ่มเข้าไปทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของคร่อม ตกลงอาจารย์ไปเห็นอะไรมาบ้างครับตอนนี้

วีระ : ไปเห็นว่าตัวเองเริ่มสับสนเข้าไปใหญ่

รศ.ดร.ไชยันต์ ท่านผู้ฟังครับ เมื่ออาจารย์วีระออกตัวสับสน ผมก็ไปนึกถึงสิ่งที่คุยกันเมื่อสัปดาห์ที่แล้ว อาจารย์ธเนศบอกว่า การที่จะหาความเป็น unified science หรือความเป็นศาสตร์หนึ่งเดียว ที่เป็นโครงการสำคัญที่เกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัย Harvard และได้มีการมอบหมายให้นักฟิสิกส์คนหนึ่งชื่อว่า Thomas Kuhn ทำการศึกษาเพื่อที่จะนำมาสอนในวิชาการศึกษาทั่วไปเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์เพื่อที่จะไปหาความเป็นหนึ่งเดียวของบูรณาการขององค์ความรู้หนึ่งเดียว เพื่อที่จะเข้าใจและนำมาซึ่งผลภาพแห่งภาพรวมของสังคมทั้งหมด แต่ปรากฏผลออกมาว่า สับสน ไม่มีความเป็นระบบ ไม่ทราบว่า จะเป็นผลลักษณะเดียวกันกับที่อาจารย์สับสนหรือเปล่าครับ

วีระ : ที่สับสน คือผมเริ่มรู้สึกว่ เราไม่สามารถที่จะสรุปหาองค์รวมที่แน่นอนได้ เพราะว่า เราไม่มีทางที่จะเข้าใจมันในภาพรวมของมันเองได้ ถ้าจะยกตัวอย่าง ผมก็อยากจะพูดถึงงานของ Immanuel Kant อันนี้ก็เป็น การอ่านตีความของ ผมนะ หนังสือชื่อ Critique of Pure Reason

ไชยันต์ : ท่านผู้ฟังครับ หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่โด่งดังมาก ของ Kant แต่ว่าอ่านเข้าใจยาก

วีระ : ผมก็ไม่แน่ใจว่าผมอ่านรู้เรื่อง ถ้าจะแปลเป็นไทยก็คือ วิพากษ์เหตุผลบริสุทธิ์ Kant เริ่มต้นหนังสือเล่มนี้ด้วยการบอกว่าธรรมชาติของ reason หรือเหตุผลของมนุษย์เรา ความสามารถของมนุษย์ที่จะคิดที่จะใช้เหตุผล มีธรรมชาติอย่างหนึ่งในตัวของมันเอง คือธรรมชาติที่จะตั้งคำถามบางอย่างที่ตัวเอง ก็ตอบไม่ได้

ไชยันต์ : ไปวิพากษ์วิจารณ์ตั้งข้อสงสัย ทั้งที่รู้อยู่แล้วว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะตอบ !

วีระ : แต่ว่า ก็ห้ามไม่ได้ที่จะไม่ให้เกิดคำถามแบบนั้น เพราะเมื่อใช้เหตุผลไปถึงขั้นหนึ่งแล้ว จะเกิดคำถามแบบนั้นขึ้น คือในแง่ Kant กำลังหมายถึงว่า บางทีเราคิดไป พอเราคิดไปถึงจุดหนึ่ง เราอาจจะเริ่มคิดถึงที่มาของความคิด เพราะฉะนั้นก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่เราจะเริ่มรู้สึกว่า ที่คิดนี้มาจากไหน แต่เมื่อจะให้ตัวความคิดนั้นไปตอบที่มาจากความคิด ก็ตอบไม่ได้ แต่จะถามว่าปัญหา แบบนี้ได้ไหม ก็หนีไม่ได้อีก

ไชยันต์ : คิดไปจนกระทั่ง สงสัยการคิด ผมฟังแล้วรู้สึกว่าเหตุผลนี้น่ากลัว คนบางคนที่เคยเจอในโลกนี้ ในประสบการณ์ของผม เขาเป็นคนช่างถามช่างตั้งคำถาม บางทีตั้งคำถามในสิ่งที่บางทีตัวเองก็ตอบไม่ได้ ธรรมชาติของคนประเภทนี้ก็คล้าย ๆ กับเหตุผลที่อาจารย์ได้พูดถึงเหตุผลบริสุทธิ์ของ Kant แต่ก็ต่างกันตรงที่ว่า เมื่อถึงจุดหนึ่ง คนคนนั้นอาจจะไม่ได้ตั้งคำถามกับตัวเองเท่านั้นเอง ที่นี้พออาจารย์พบเรื่องของการคิดโดยไม่รู้จักจบ แล้วก็ตอบเองไม่ได้ แล้วนำมาสู่การคิด การตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับองค์รวมอย่างไรครับอาจารย์

วีระ : แต่ในขณะนี้ผมคิดว่า จากจุดที่พูดถึง Kant ผมคิดว่า ในแง่ของการที่เราต้องใช้ความคิดและทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ถึงอย่างไร เราเห็นการที่จะต้องมียุติธรรมบางอย่างไม่พ้น ไม่ว่าเราจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม แต่ขณะเดียวกันองค์รวมจริงๆ ที่อยู่นอกเหนือสิ่งที่เราคิดเป็นอย่างไรแน่ มันอยู่พ้นจากการที่เราจะไปคิดมัน

ไชยันต์ : ในลักษณะเดียวกับที่เหตุผลก็ไม่สามารถที่จะเข้าใจตัวมันเองได้

วีระ : แต่ว่าองค์รวมจะไม่มีไม่ได้ เพราะว่า องค์รวมเท่าที่ผมอ่านหลายคนมา

ในความหมายหนึ่ง คือ สิ่งทีในภาษาวิชาการปัจจุบันนี้ใช้กันพอสมควร นั่นคือ บริบท คือสิ่งต่าง ๆ จะมีความหมายอะไรบางอย่างขึ้นมาได้ ต้องมีบริบท ยกตัวอย่าง ผมใช้คำว่า “เขา” ขึ้นมาเฉย ๆ พูดอย่างนี้ไม่รู้อะไร

ไชยันต์ : เป็นเขา บนหัว เป็นเขาที่เป็นผู้ชายอีกคนหนึ่งก็ได้ หรือว่า ภูเขา

วีระ : โดยตัวของมัน ไม่มีทางที่จะมีความหมายได้ ต้องอยู่ในบริบทบางอย่างถึง จะมีความหมายขึ้นมาได้ องค์รวมนี้ก็คือสิ่งที่อยู่ข้างหลัง หรือว่าอาจจะอยู่รอบ ๆ ในกรณีนี้คือ “เขา” ที่ทำให้รู้ได้ว่า “เขา” ในที่นี้หมายถึงอะไร มองในแง่นี้ แนวความคิดหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เราเข้าใจอะไรที่เราเห็นก็ตาม เมื่อเรารับรู้เข้าไปแล้ว ถ้า ปราศจากองค์รวมแล้ว มันไม่มีความหมาย เพราะนั้นจะบอกว่า เราไม่มีองค์ รวมเป็นไปไม่ได้ คนที่ไม่มีองค์รวม อันนี้ผม ดูจากงานของ Gregory Bateson นักชีววิทยา ที่สนใจด้านมานุษยวิทยา แก่เป็นสามีของ Margaret Mead และ มานุษยวิทยานำไปสู่การที่แกจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีคิด จิตใจของ มนุษย์ด้วย สิ่งหนึ่งที่แกค้นพบก็คือว่า การที่เรารับรู้อะไร โดยที่ไม่มีบริบทเป็น สิ่งที่เกิดขึ้นกับคนที่ เป็นโรคจิตเภท schizophrenia คือมองไม่เห็นว่ามีสิ่งเข้ามา ตอนนั้นอยู่ในบริบทแบบไหน ก็เหมือนกับการรับรู้ “เขา” เข้ามา โดยไม่มีอะไร อย่างอื่นประกอบ เพราะฉะนั้น คนที่เป็นจิตเภท เวลาเราไปพูดสวัสดีกับเขา เขาอาจจะไม่สามารถรับรู้ในบริบทที่เราเข้าไปทักทายกันตามปกติได้ เขาอาจจะ คิดว่าในขณะที่เขากำลังอยู่ที่โรงเรียน แล้วถ้าเขาเคยเป็นครูมาก่อนและมีนักเรียน มาทักเขา เขาก็อาจจะบอกว่า ใจลูกสวัสดี คือ มันหลุดออกจากบริบทนั้นไป หรือ บางที เขาก็อาจจะไม่สนใจในบริบทที่เขาอยู่

ไชยันต์ : อันนี้ยิ่งน่ากลัวนะครับ ไม่สนใจในบริบทที่ตัวเองอยู่ไม่แน่ใจว่า สิ่ง ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรานั้น มันคือสิ่งที่เรารับรู้เข้าใจอย่างนั้นถูกต้องจริงหรือเปล่าด้วย

วีระ : เพราะฉะนั้น นี่คือการที่เกิดขึ้นกับจิตเภท ตัวอย่างที่ Gregory Bateson ยกขึ้นมา เช่นมีคนไข้คนหนึ่งเวลาที่แกลไปโรงอาหาร พอนั่งลงแล้วในโรงพยาบาลก็จะมีพนักงานเสิร์ฟซึ่งเป็นผู้หญิงมาถามว่า มีอะไรให้ช่วยไหมคะ แกก็จะอ้อ ๆ อึ้ง ๆ ไม่ตอบอะไร ก็ถามแกดูว่า ก็พยายามไปคุยกับแกว่าแกคิดยังไง แกบอกว่า แกไม่แน่ใจว่าผู้หญิงคนนั้นหมายความว่าอะไร จะให้ช่วยอะไร ผมมีอะไรให้ช่วย ผมไม่ได้เอากระเป๋ามา หรือเขายากจะยกกระเป๋าผมหรือเปล่า หรือเขาจับผมซึ่งซึ่งหน้า สำหรับคนไข้คนนั้นคำพูดว่า “มีอะไรให้ช่วยไหมคะ” ไม่อยู่ในบริบทของโรงอาหาร มันไม่ได้อยู่ในบริบทที่เขา นั่งลงแล้วรู้ว่า การที่เขาถามมาคือการที่เขาจะมาถามว่าคุณจะทานอะไร จะรับอะไร ก่อนไหม อันนี้มันไม่เกิดขึ้น

ไชยันต์ : ที่อาจารย์วีระได้พูดถึงความจำเป็นขององค์รวม โดยใช้ไปตรงประเด็นที่ง่ายมาก ก็คือว่า เรื่องบริบท สถานที่ หรือเหตุการณ์รอบ ๆ ตัวเรา มันจะช่วยให้เราเข้าใจตัวเราเองด้วย และเข้าใจสิ่งที่เรามีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ภายใต้อารมณ์นั้น ๆ อาจารย์ยกตัวอย่างเรื่องเกี่ยวกับชายคนหนึ่งที่เป็นจิตเภท ถ้าเช่นนั้นผมคิดว่านักปรัชญา นักคิด กลุ่มหนึ่ง สงสัยจะเป็นโรคจิตแน่ เช่น บางคนก็บอกว่า นักปรัชญาบางคนไม่แน่ใจว่รอบ ๆ ตัวของเขา มันเป็นเรื่องจริงหรือเปล่า โดยเน้นไปเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรม ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องที่ถูกสร้างขึ้น เพราะฉะนั้น นอกจากผู้ป่วยที่ปรากฏตามโรงพยาบาลแล้ว ก็ปรากฏตามสำนักปรัชญาต่าง ๆ อย่างนี้แหละก็มีลักษณะคล้าย ๆ กันว่าชีวิตคือการตีความ เพราะฉะนั้น สิ่งรอบตัว ความหมายมันก็จะจะมีหลายความหมายคนพวกนี้มีแนวโน้มที่จะปฏิเสธความคิดแบบองค์รวม มีโน้ตชนะของแพทย์ก็อาจจะรวมเอานักปรัชญาพวกนี้ไปเป็นผู้ป่วยไปด้วย

วีระ : ถ้าในที่สุดไม่ตัดสินใจให้แน่ชัดลงไปว่าจริง ๆ แล้วในแต่ละขณะ ตัวเองต้องการตีความหรือสรุปนั้นในลักษณะไหน ผมก็ว่าก็ลำบากที่จะใช้ชีวิต คือไม่ยอมรับว่าเรานั่งกันอยู่ตรงนี้เป็น เรานั่งคุยกันอยู่อย่างนี้ ไม่แน่ใจเหลือเกิน ว่านี่

คือข้างฝาหรือเปล่า

ไชยันต์ : คนที่ทำทำเป็นนักคิดบางท่าน หรือนักปรัชญา อาจจะทำการครุ่นคิด ฟินจินิก เวลาถามอะไรเขาก็ตั้งคำถามกลับมาเหมือนกับพูดกันคนละโลก แต่ดูเหมือนลึกลับซึ่งแหลมคม พึงระวังไว้ว่าอาจจะเข้าข่ายพูดกันไม่รู้เรื่อง เขาอาจจะไม่มีความแหลมคมอะไร

วีระ : แต่ที่จริง ไม่ใช่เรื่องปัญหาทางจิตใจอย่างเดี๋ยวย่างที่ยกตัวอย่างมา ตัวอย่างง่าย ๆ เช่นเวลาสิ่งที่เรารับรู้เข้ามาแล้ว มันมีความหมาย มันต้องอยู่ในบริบทใดบริบทหนึ่ง ที่เห็นได้ชัดเลยก็คือ คำถามเด็กเล่น

ไชยันต์ : อย่างไรครับ ?

วีระ : ปลาอะไรใหญ่สุด ก็ตอบ ปากีสถาน ปลาอะไรใหญ่กว่าปากีสถาน ตอบว่า ปากีสถานขุ่นแบ่งทอด อะไรแบบนั้น ผมยกตัวอย่างก็ได้ว่า มีเด็กมาถามผมว่า วันอะไรที่มีสระอุกับสระอี คำถามนี้อยู่ในบริบทหนึ่งใช่ไหม บริบทนี้ก็คือคำถามว่า วันอะไร เรานึกถึงวันจันทร์ วันอังคาร นึกไปก็ไม่มีอะไรที่จะมีสระอุ สระอี อาจจะนึกไปวันคริสต์มาส วันอะไรก็ไม่มีอีก

ไชยันต์ . มานึกถึงชื่อคนที่อาจจะมึนบ้าง

อ.ตร.วีระ : แต่คำตอบของเด็ก ก็คือ วันพุทธ

ไชยันต์ : ท่านผู้ฟังหลายท่านคงรู้สึก ว่าอะไรกัน คำถามที่เด็กเล่น เข้าใจได้ครับ ว่ามันคงประหลาด คำถามแบบนี้ ส่วนใหญ่ในรายการเพลงของเด็ก หรือ รายการวัยรุ่นนะครับ บางทีเขาก็ชอบตั้งคำถามแบบนี้ แล้วก็ให้คนโทร. เข้ามาตอบ คือตอบกันไม่ถูกหรอก แต่ก็ใช้เวลาไปเท่านั้นเอง ก็ไม่ถือว่าลืบลืมของลองปัญญาอะไรมากมาย มันเกี่ยวข้องกับอะไร ?

วีระ : นั่นคือว่า คำถามอยู่ในบริบทหนึ่ง แต่คำตอบอยู่อีกบริบทหนึ่ง คือ สิ่งที่ทำให้ความหมาย เวลาคำถาม วันอะไร ทำให้เรานึกถึง วันจันทร์ วันอังคาร แต่คำตอบ คำตอบของเด็กก็คือ วันพุธ ซึ่งอยู่ในบริบทของภาษาอังกฤษเป็น ภาษาอังกฤษในการนับหนึ่งสองสาม แล้วมันยังย้ายออกมาอีก มาสะกด เป็นภาษาไทย คือ จริง ๆ ดูเหมือนกับว่าเป็นเรื่องตลกขบขัน แต่จริง ๆ แล้ว การทำงานตรงนี้มันย้ายบริบทอยู่ตลอดเวลา

ไชยันต์ : นี่ก็ถือเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับองค์กรรวมซึ่งมีความสำคัญในแง่ที่ว่ามันช่วยให้เราเข้าใจสิ่งที่เราเป็นอยู่ในภavnนั้น ขณะนั้น และก็เจรจากับผู้คนที่รู้เรื่อง เพราะฉะนั้น อาจารย์ก็มององค์กรรวมในแง่ว่า เป็นความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ที่นี้จะมีโทษไหม ถ้าไปเน้นให้ความสำคัญมันมากเกินไป อย่างเมื่อกี้ เรายุ้สึกว่าเราไม่ให้ความสำคัญกับบริบทเลย ไม่ให้ความสำคัญกับองค์กรรวมเลยมันจะเกิดปัญหาว่าโอ้โฮ จะยุ่งกันใหญ่ ที่นี้ ถ้าแบบมีคณหรือกระแสที่ไปเน้นองค์กรรวมมากเกินไปจะมีโทษบ้างไหม

วีระ : มีครับ ก็คือว่า การให้ความสำคัญกับองค์กรรวมจนเกินไปก็เท่ากับเราไม่ให้ความสำคัญกับส่วนย่อย วงกลับไปทีคำถามเดิม คำว่า “เขา” ถ้าเราไปให้ความสำคัญกับบริบทและไม่ยอมกลับมาทำความเข้าใจว่า “เขา” โดยตัวของมันเองนี้ หมายถึงอะไร ก็เท่ากับเราไปยึดเอาองค์กรรวมว่าเป็นสิ่งจริง สิ่งตายตัว และเมื่อเป็นสิ่งตายตัว ก็อาจจะทำให้เรามองไม่เห็นความหลากหลายของชีวิต ของสิ่งต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ได้ บางทีเราก็กลายเป็นว่า องค์กรรวมต้องมีแบบเดียว

ไชยันต์ : ที่จริงองค์กรรวม ไม่มีแบบเดียวด้วยใช่ไหมครับ มีกละเทศะที่อาจารย์บอกเราว่า โทษขององค์กรรวมก็คือการที่อาจจะให้ความสำคัญกับเรื่องมหภาค ส่วนเรื่องเล็ก ๆ ก็มองข้ามไป ก็ทำให้นึกย้อนกลับไปที่อาจารย์พูดตอนต้น เรื่อง Jan Smuts เป็นทหารที่ค่อนข้างจะออกไปในแนวเผด็จการซึ่งก็ไปกันได้

คนที่ชอบเน้นเรื่ององค์รวมมาก ๆ ก็จะมีแนวโน้มที่ค่อนข้างจะเบ็ดเสร็จ (totalitarianism) ย้อนกลับมาที่เรื่องของกาพย์ แพทย์ ถ้าคิดในแง่ขององค์รวมก็กลายเป็นเผด็จการกับร่างกายอะไรอย่างนี้ใหม่

วีระ : ผมก็ยังไม่ได้คิดถึงคำถามในลักษณะนั้น แต่สิ่งสำคัญที่พูดถึงการแพทย์เมื่อพูดถึงปัญหาองค์รวมก็คือ เขาพยายามที่จะพูดถึงไม่ให้เกิดการแพทย์ตัดขาด สิ่งที่สำคัญที่จะไม่ให้ตัดขาดจากกันเสียทีเดียวคือความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับ จิต

ไชยันต์ . ในแง่นี้ คือรวมกัน ไม่ได้เพียงรักษาแต่ทางกาย ปวดหัวก็กินยาแก้ปวดไปเรื่อย ๆ แต่จริง ๆ ควรดูเรื่องจิตใจด้วย

วีระ : จะต้องแลเห็นความสัมพันธ์ของร่างกายกับจิตใจ รวมทั้งในบางสำนักเขาก็อาจจะพูดถึงว่า บางครั้งก็ไม่ใช่จิตใจธรรมดาเสียด้วย อาจจะมีเรื่องของความเชื่อเรื่องของจิตวิญญาณ เรื่องของศาสนา สิ่งเหล่านี้ จริง ๆ ก็เชื่อมโยงหมดถึงความคิดในชีวิตประจำวัน และมันก็ทำให้เกิดผลต่อร่างกายได้ เพราะฉะนั้นอาการบางอย่างของร่างกายที่เกิดขึ้น บางทีก็ไปดูแลแค่ตัวปลายเหตุร่างกายและอาการที่บางทีขึ้นมา ก็ช่วยอะไรไม่ได้ เราไปเน้นรักษาแต่อาการตรงนั้น อาจจะยิ่งก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่ร้ายแรงตามมาก็ได้ เพราะฉะนั้นก็เป็นแนวโน้มของการแพทย์แบบองค์รวม แต่ถ้าเป็นคำถามอย่างที่อาจารย์ถามมานะครับ ก็ทำให้เราเห็นได้ว่า จริง ๆ ถ้าไปยึดองค์รวมอย่างเดียวก็จะไม่ยอมรับรักษาอะไรกันเลย รอไปศึกษา ฐานที่ลึกซึ้งลงไป ต้องไปคุยเรื่องความเชื่อศาสนาอะไร ซึ่งบางทีจริง ๆ อาจจะเป็นหวัด ก็ต้องรักษาหวัดกันก่อน แต่ถ้าเป็นเรื้อรังต่อเนื่อง ก็อาจจะมีผลมาจากความเครียด ซึ่งก็เป็นจริง แต่ว่าจะไปรอที่จะให้ทุกอย่างเป็นผล หรือว่ารู้องค์รวมทั้งหมดแล้วไปแก้องค์รวมทั้งหมดผมก็คิดว่าคงไม่ใช่เรื่องที่ถูกต้อง

ไชยันต์ : พูดถึงเรื่องของ การให้ความสำคัญกับองค์รวมมากเกินไป และทางการแพทย์นี้ ก็บอกว่าที่จริงการให้ความสำคัญกับองค์รวมก็คือว่าดูเหตุ ทั้งเรื่องของร่างกายและจิตใจ และในขณะเดียวกันถ้าเรารักษาย่างแยกส่วนจนเกินไป เน้นไปที่อาการของทางด้านร่างกายเกินไปจนไม่ดูเรื่องของจิตใจ ก็อาจจะมีการสั่งยาแล้วก็เกิดผลข้างเคียงตามมา ซึ่งตัวผมเป็นตัวอย่างที่ดี ผมเป็นโรคภูมิแพ้ทางหอบสัสมัยใหม่ก็มักจะเน้นไปที่เรื่องของทางกาย หมายความว่า ร่างกายเรามีเซลล์ ที่มันอาจจะสู้เขาไม่ไหว แพ้เขาตลอด ผมก็เกิดอาการคัดจมูก น้ำมูกไหล ก็กินยาแก้แพ้ กินมาเป็นเวลา 10 -20 ปีได้ กินบ้าง พยายามเลิกบ้าง ก็กินไปเรื่อย ๆ ก็ปรากฏว่า มันนั่งนึกดูอีกที บางครั้ง เวลาผมจิตใจปลอดโปร่ง ตื่นเช้ามาก็สบายดี ทำจิตใจให้สบาย ทานอาหาร คือ อาหารที่จะเข้าไปในร่างกายของเรา ก็ดูแลหน่อย ก็ทำให้รู้สึกว่าการดูแลสุขภาพได้ แต่เนื่องจากเราไม่สามารถที่จะกระทำแบบนี้ได้ทุกวัน เพราะเรามีภาระงาน แล้วก็มีเวลาจำเป็นที่จะต้องทานอาหารที่เราพิถีพิถันไม่ได้ เพราะฉะนั้นก็เลยเกิดอาการที่ว่า ต้องกินยาไว้ก่อนจะไปรองคร่อมทั้งหมดบางทีจะไม่ทันการณ์ ทีนี้ เมื่อพูดถึงการแพทย์ คือ ร่างกายมนุษย์เป็นเป้าหมายสำคัญ แต่พอพูดถึงเรื่องของสังคมศาสตร์ใครก็ตามที่มีความจริงใจกับการศึกษาเรื่องสังคม อาจจะไปทักท้วงเอาตัวแบบของชีวภาพ ร่างกายมนุษย์ มามองว่าสังคมมันเป็นองค์ประกอบ เป็นร่างกายเป็นชีวิตก็พยายามเอาภาพองค์รวมของร่างกายมาวางไว้ที่ตัวสังคม อาจารย์คิดว่าน่ารับฟังแค่ไหน มีเหตุมีผลหรือไม่อย่างไร หรือว่ามันเป็นการเปรียบเทียบที่ไม่ถูกต้องอย่างไร

วีระ : อาจารย์คงหมายถึง วิธีคิดที่ว่า อย่างในสมัยก่อนระบบวรรณะเชื่อว่าถ้าออกมาจากปากของพระพรหมเรียกว่าวรรณะพราหมณ์ ออกมาจากหัวใจ ออกมาจากแขน ขา อะไรอย่างนี้ก็เป็นวรรณะต่าง ๆ รู้สึกว่าคริสตศาสนา ในสมัยกลาง ก็มีว่าส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมนี้ก็มีแขน มีขา รู้สึกว่าในเมืองไทย ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์เราก็คเคยเห็นกลอนที่อธิบายในลักษณะนี้ ผมคิด

ว่าการใช้อุปมาอุปไมยเพื่อให้เราเห็นความเชื่อมโยงทางสังคมของส่วนต่าง ๆ ผมว่ามันก็ช่วยทำให้เราเห็นการเกี่ยวข้องกันของส่วนต่าง ๆ ในสังคม เพียงแต่ว่าตรงนั้นเราก็ต้องเข้าใจว่า เป็นเครื่องมือ แต่ไม่ใช่สิ่งที่จะไปใช้อธิบายทุกเรื่องหรือไปให้คุณค่าในลักษณะที่ว่า จันเป็นหัว เธอเป็นหัวแม่เท้า เพราะฉะนั้นฉันต้องสำคัญกว่า แล้วเธอก็อยู่ต่ำกว่า อย่างนี้ก็เริ่มมีนัยของการอธิบายเชิงอำนาจเข้ามา

ไชยันต์ ครับ ที่จริงพออาจารย์วิเคราะห์ตัวอย่างเรื่อง พวกหนึ่งในสังคมมองตัวเองเป็นหัวในองคาพยพของสังคม แล้วก็ไปว่าคนอื่นว่าเป็นหัวแม่เท้า ก็นึกถึงที่อาจารย์พูดถึงคำว่า “เขา” ที่ผิดบริบท คือที่นี่ แต่ในแง่หนึ่ง การคิดอย่าง ผิดบริบทนี้มันก็ช่วยให้หัวแม่เท้าคิดว่าตัวเองเป็นหัวศีรษะก็ได้ใช่ไหมครับ

วิระ : ใช่ครับ การคิดนอกกรอบบริบทที่เราเคยชินโดยตัวของมันเอง ไม่เสียหายอะไร ในบางกรณีเป็นสิ่งที่ดีมาก ผมยกตัวอย่างเช่น อารมณ์ขันก็เป็นตัวอย่าง อันหนึ่งที่ทำให้เราครึกครื้น และขณะเดียวกัน ความคิดสร้างสรรค์ก็มาจากการที่เราเอาย้ายบริบทของสิ่งต่าง ๆ หรือตั้งคำถามกับบริบทที่บางอย่างอยู่ เพราะฉะนั้นโดยตัวของมันเอง ผมคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีที่เราสามารถที่จะมีความสามารถในการคิดและก็ย้ายบริบทได้ ตราบเท่าที่เราารู้ตัวว่า เรากำลังทำเพื่ออะไร และก็ไม่ได้แปลว่า ไม่มีความหมายอะไรเลย ทุกบริบทเหมือนกันหมด เหมือนกับที่คนพูดเรื่องวาทกรรม บางทีก็บอกว่า ทุกอย่างก็วาทกรรม เราก็อยากถามว่า แล้วไง แล้วแปลว่าทุกวาทกรรม ก็ไม่มีอะไร เหมือนกันหมดหรือไง หรือว่าเราต้องการบอกอะไร หรือว่าเรามีวาทกรรมของเราเองไหม หรือว่าเราจะจัดการกับวาทกรรมที่เรื่องอำนาจอยู่อย่างไร มันก็ต้องมีคำถามอยู่ต่อไป ถ้าหยุดแค่ว่า ก็แค่นั้น เหมือนกันหมด ผมว่าก็เหมือนกับที่อาจารย์บอก ถ้าทำไป ๆ บอย ๆ จนเป็นนิสัย ก็เปลี่ยนจากคนที่ใช้ความคิดกลายเป็นคนที่เริ่มเพี้ยน ๆ ไปก็ได้ นะครับ

ไชยันต์ : ใช่ครับ ที่นี้การข้ามบริบทหรือการคิดผิบบริบท ก็เป็นเรื่องที่มีคุณเหมือนกัน อย่างเช่น ความคิดสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ๆ เดิมทีอาจจะคิดด้วยหัวแม่เท้ามาก่อน หรืออาจจะเคยคิดด้วยหัว ก็หันมาคิดด้วยหัวแม่เท้าบ้าง อย่างบทความที่อาจารย์เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เขียนไว้ในมติชน พูดถึงการที่เดี๋ยวนี้วัยรุ่น หรือบรรดาไฮโซ ไฮโซทั้งหลายหันไปสนใจเรื่องการตกแต่งทรงผมข้างล่าง อาจารย์เสกสรรค์ก็ตั้งข้อสังเกต บอกว่าอย่างนี้ ถ้าไปยุ่งอะไรกับผมข้างล่างมาก วันหลังคงใช้หัวแม่เท้า หรือหัวอะไรแถวๆ นั้นคิด ก็อาจจะเป็นแนวโพสต์โมเดิร์นหรืออะไรก็ไม่ทราบเหมือนกัน ถ้าคิดแล้วมีสติก็สำคัญอย่างที่อาจารย์วีระได้เตือนไว้ แต่ถ้าคิดภายใต้สติก็หมายถึงเราคิดภายใต้บริบทหนึ่ง ถ้าเราหลุดจากบริบทสติเพื่อจะให้มันสุดเหวี่ยง เกิดการปฏิบัติความรู้ใหม่ๆ นับเป็นอีกบริบทหนึ่งหรือเปล่า ?

วีระ : ใช่ครับ การคิดโดยปราศจากสติก็เป็นอีกบริบทหนึ่ง บางทีบางคนก็อาจจะจงใจทำอย่างนั้น อย่างผมยกตัวอย่างสุดโต่งด้านหนึ่งก็คือพวกที่เรียกว่าทรงเจ้าเข้าผี ตอนแรกมีสติ แต่อยากให้หลุด จะได้มีอีกร่างหนึ่งมาเข้า หรือว่าทำให้เอาเหล็กแหลมๆ แทะโดยไม่เจ็บได้ แสดงว่าความรู้ตัวในส่วนนั้นมันจะต้องหายไป ตรงนั้นก็เป็นการจงใจที่จะให้หลุดช่วงหนึ่งเท่านั้น ปราศจากสติไปหรือพวกนักดนตรีที่เสพยาเริงร่า อยากให้หลุดบางทีก็ไม่รู้เรื่อง แต่ก็รู้สึกว่าการที่ออกมาแล้วไม่รู้เรื่อง ก็เป็นศิลปะแบบหนึ่ง เป็นความไพเราะอีกแบบหนึ่ง ที่หลุดออกจากกรอบทางดนตรีที่ถูกวางเอาไว้ แต่ต้องมีฝีมือ แต่ตัวเองต้องมีฝีมือเป็นฐานไว้ก่อน ไม่ใช่แบบว่า ใครต่อใคร เล่นไม่เป็นเลย อย่างนั้นไม่ใช่ แต่การทำเช่นนั้น ทำเป็นครึ่งเป็นคราวได้ ทำเรื่อย ๆ ผมว่าก็ผิบบกดี ผมคิดว่าบางครั้งเรา อาจจะลองใช้จินตนาการอะไรบางอย่าง คิดในเรื่องต่างๆ คิดฝันอะไรต่างๆ ไปโดยที่ไม่ต้องไปคำนึงถึงผลลัพธ์มากนัก มันก็เป็นสิ่งที่ดี

ไชยันต์ : ท่านผู้ฟัง เสียตายครับ เวลาหมดแล้วนะครับ ผมขอบคุณอาจารย์
ดร.วีระ สมบูรณ์นะครับ และวันนี้ผมกับอาจารย์วีระก็ต้องลาท่านผู้ฟังไปก่อน
สวัสดีครับ

วีระ : สวัสดีครับ